

RAPORTI I KONFERENCËS

REPARACIONET PËR DHUNËN SEKSUALE TË SHKAKTUAR GJATË KONFLIKTIT: MËSIMET NGA BALLKANI PERËNDIMOR

MIRËNJOHJE:

Ky botim është bërë i mundur me kontributin e shumë individëve, duke përfshirë prezantuesit dhe pjesëmarrësit në e konferencës dy-ditore mbi reparacionet për të mbijetuarat/it e dhunës seksuale në gjatë konfliktit (DhSGJK-së). Konferenca është mbajtur më 8 dhe 9 qershor 2016 në Jahorina-Sarajevë, Bosnjë dhe Hercegovinë, dhe u organizua nga UN Women, Zyra e Komisionerit të Lartë për të Drejtat e Njeriut (OHCHR) dhe zyra e Organizatës Ndërkombëtare për Migracionin (IOM) në Bosnjë dhe Hercegovinë. Mirënjohje të veçantë për kolegët dhe partnerët e listuar si më poshtë, të cilët kontribuuan me komentet thelbësore për projektin: Aida Skenderagić (IOM), Alison Davidian (UN Women, HQ), Amna Muharemović (UN Women, BeH), Flora Macula (UN Women, Kosovë), Gordana Zemunović (IOM), Igor Cvetkovski (IOM), Jasmina Papa Stubbs (UNDP), Jelena Milovanović (UN Women, Serbi), Klaudia Kuljuh (IOM), Lejla Mamut (UN Women, BeH), Margherita Vismara (UNDP), Megan Manion (UN Women, HQ), Milana Rikanovic (UN Women, Serbi), Nita Gojani (UN Women, Kosovë), Prakirti Nangia (UN Women, HQ), Rejla Radosavljev (Qendra për të Drejtën Humanitare, Serbi), Ruben Brouwer (OHCHR), Sabine Frazier (UN Women, Zyra Rajonale e Evropës dhe Azisë Qendrore), Siobhan Hobbs (UN Women, Kosovë), Viktorija Ruzičić Tokić (UN Women, BeH). Duke iu falënderuar anëtarëve, shumë të vlerësuar, të panelit që prezantuan në konferencë dhe në mënyrë të posaçme duke iu falënderuar të gjithë ata/ato që ishin të pranishëm dhe treguan historitë e tyre.

Pikëpamjet, analizat dhe rekomandimet e shprehura në këtë botim janë pikëpamje të autorit dhe nuk përfaqësojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e UN Women, OKB-së ose ndonjë organizate të saj.

Autor: Natasha Lamoreux (UN Women)

Redaktor: Leigh Pasqual

Dizajni: Krenar Basha

Shtypi: NIGHT design

©2017 UN Women

Të gjitha të drejtat e rezervuara

RAPORTI I KONFERENCËS

REPARACIONET PËR DHUNËN SEKSUALE TË SHKAKTUAR GJATË KONFLIKTIT: MËSIMET NGA BALLKANI PERËNDIMOR

UN WOMEN
Jahorina-Sarajevë, 2016

PËRMBAJTJE

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	6
Historiku dhe konteksti	8
Programe të ndryshme të dëmshpërblimeve: prioritetet dhe analizat	9
Parimet udhëzuese	11
BALLKANI PERËNDIMOR SI NJË LABORATOR PËR REPARACIONE/DËMSHPËRBLIME	21
Praktikat e mira për reparacionet	21
Ligjet mbi reparacionet për DhSNK në Ballkanin Perëndimor	22
Sfidat me dëmshpërblimet	32
MËNYRAT E REJA TË TË MENDUARIT RRETH REPARACIONEVE: REKOMANDIME PËR AKTORËT KRYESORË	34
Gjatë hartimit të programeve të reparacioneve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore dhe hartimit të legjislacionit përkatës ndaj çështjeve gjinore	35
De-stigmatizimi i viktimave të DhSGJK në komunitete	35
Angazhimi i Shoqërisë Civile duke përfshirë punonjësit shëndetësorë, mediet etj.	36
Rivendosja e Agjencisë së të mbijetuarve	36
Adresimi i nevojave të shumëfishta të të mbijetuarve	36
Zhvillimi i qasjeve rajonale	37
Krijimi i bazës së provave për drejtësinë	37
KONKLuzioni	38
PËRFUNDIM	38

AKRONIMET DHE SHKURTESAT

BeH	Bosnja dhe Hercegovina
ÇMI	Çarmatimi, demobilizimi dhe riintegrimi
DhBGj	Dhuna me bazë gjinore
DhKG	Dhuna kundër grave
DhSBGj	Dhuna seksuale dhe dhuna në baza gjinore
DhSGjK	Dhuna seksuale gjatë konfliktit
DhS	Dhuna seksuale
GJPN	Gjykata Penale Ndërkombëtare
GPS	Gratë, paqja dhe siguria
IPZhBV	Personat e zhvendosur brenda vendit
IOM	Organizata Ndërkombëtare për Migracionin
OJQ-N	Organizatat joqeveritare ndërkombëtare
OJQ	Organizatë/at joqeveritare
OHCHR	Zyra e Komisionerit të Lartë për të Drejtat e Njeriut
OSHC	Organizatat e shoqërisë civile
RS	Republika Serbe
RSFJ	Republika Socialiste Federale e Jugosllavisë
RSS	Reforma e sektorit të sigurisë
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNFPA	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Popullsinë
USP	Udhëzuesi i Sekretarit të Përgjithshëm për Reparacionet për Dhunën seksuale gjatë konfliktit

HYRJE

Dhuna seksuale është e rrënjosur tek diskriminimi me bazë gjinore. Bazuar në rolet stereotipike seksuale, dhuna seksuale përdoret për të nënshtruar dhe poshtëruar viktimat që i nënshtrohen kësaj dhune. Damka e lidhur me dhunën seksuale, i ndërlidhur edhe me diskriminimin ekzistues të bazuar në gjini, i ekspozon viktimat ndaj një pafuqie të përjetshme dhe marginalizimit. Gjatë konfliktit, dhuna seksuale dhe ajo e bazuar në gjini¹ shpesh është përdorur si një armë luftime. Gratë dhe burrat që mbijetojnë efektet e menjëhershme të kësaj dhune luftojnë me trauma afatgjate, pasiguri, pafuqi ekonomike dhe sociale, si dhe me sfida të shumta për të fituar drejtësinë dhe një mjet juridik efektiv, si një të drejtë të tyre të pamohueshme. Në situata të tilla, të mbijetuarit² e kanë të vështirë, ose janë penguar, të rilidhen apo vendosin raporte normale me familjen e tyre, miqtë dhe komuniteteve.

Pengesat shtesë me të cilat përballen të mbijetuarat/it në realizimin e të drejtave të tyre juridike, ushqejnë një cikël vicioz të papranueshmërisë sociale. Reparacionet kanë potencial për të thyer atë cikël dhe për të ndihmuar të mbijetuarat/it për të kapërcyer efektin e pabarazisë dhe diskriminimit. Reparacionet mund të ndihmojnë në trajtimin e pasojave të dhunës seksuale në jetën e të mbijetuarave/ëve, të rikthejnë dinjitetin e tyre dhe të ndihmojnë në eliminimin dhe shfarosjen e modeleve, thellë të rrënjosura, të diskriminimit gjinor.

Disa rezoluta të Këshillit të Sigurimit të OKB-së për gratë, paqen dhe sigurinë (GPS) theksojnë domosdoshmërinë për të mbrojtur të gjithë njerëzit që jetojnë në zonat e prekura nga konflikti nga dhuna seksuale dhe për të ofruar mbështetje dhe reparacione për të mbijetuarit/at.³ Thirrja për veprim në lidhje me këto rezoluta të Këshillit të Sigurimit është e vendosur në Udhëzimin e vitit 2014 të Sekretarit të Përgjithshëm mbi Reparacionet për Dhunën Seksuale gjatë Konfliktit⁴ (USP), i cili paraqet rekomandime të forta për zhvillimin e reparacioneve për të mbijetuarat/it. Në raportin e tij të vitit 2016 për GPS në Këshillin të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, ish-Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së zt. Ban Ki Moon ka kumtuar rastet në të cilat, dispozitat për reparacionet janë

përfshirë në marrëveshjet e paqes (Kolumbi, Mali, Myanmar dhe në Sudanin e Jugut), duke nënvizuar se dhuna e përhapur seksuale është një realitet që shkatërron shumë strukturën e shoqërisë në zonat e konfliktit dhe në zonat apo regjionet që kanë dalë nga konflikti⁵. Në të njëjtën kohë, zt. Ban Ki Moon iu referua raportit të tij të atëhershëm mbi dhunën seksuale gjatë konflikteve, duke sjellë në vëmendjen e Këshillit 19 situata shqetësuese dhe një listë prej 48 palëve me dyshimin e bazuar të kenë kryer ose që janë përgjegjës për format e përdhunimit dhe format e tjera të dhunës seksuale në situata të konfliktit të armatosur.

Dhuna seksuale gjatë konfliktit (DhSK) është një murtagjë e vazhdueshme që mbetet e pranishme në shumicën e konflikteve. Gjithnjë e më shumë, ajo është bërë si armë luftime, si një taktikë e një ekstremizmi të dhunshëm. Tani, në mbarë botën, është mirë e njohur se dhuna seksuale gjatë konfliktit mund të përbëjë një krim luftime, një krim kundër njerëzimit, ose një akt gjenocidi. Ky realitet i zyrtarë nënvizon rëndësinë e veprimit jo vetëm për të parandaluar dhunën seksuale, por edhe për të zbatuar programe të reparacioneve që i shërbejnë të mbijetuarave/ëve, familjeve dhe komuniteteve të tyre, siç përcaktohet në Udhëzimin e SPKB-së.

1 Dhuna me bazë gjinore përfshin çdo veprim të dëmshëm të drejtuar kundër individëve ose grupeve të individëve në bazë të gjinisë së tyre. Mund të përfshijë dhunën seksuale, dhunën në familje, trafikimin, martesën e detyruar/të hershme dhe praktikën e dëmshme tradicionale.

2 Gjatë këtij raporti, termi 'i/e mbijetuar' në të shumtën është përdorur për t'iu referuar grave dhe burrave që kanë përjetuar dhunë seksuale në konflikt. I/e mbijetuarat/i është termi i preferuar për viktimat ose etiketat e tjera, të cilat mund të jenë disavantazh për të mbijetuarit dhe që nuk pasqyrojnë saktësisht pozicionin dhe fuqinë që ata që kanë përjetuar dhunën seksuale në luftë shpesh mendojnë se kanë arritur.

3 Rezolutat e Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara 1820 (2008), 1888 (2009), 1960 (2010), dhe 2106 (2013) merren në mënyrë eksplicite me dhunën seksuale gjatë konflikteve.

4 Kombet e Bashkuara (2014). Udhëzimi i Sekretarit të Përgjithshëm: Reparacionet për Dhunën Seksuale gjatë Konfliktit, qershor. Në dispozicion në: <http://www.ohchr.org/Documents/Press/GuidanceNoteReparationsJune-2014.pdf>

5 Kombet e Bashkuara (2016). Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm mbi dhunën seksuale në konflikt, S / 2016/361, 20 prill. Në dispozicion nga: https://unama.unmissions.org/sites/default/files/20042016_report_of_the_secretary-general_on_conflict-related_sexual_violence.pdf

Dhuna seksuale u përdor në mënyrë sistematike në konfliktet e armatosura në ish-Jugosllavi. Vetëm dy dekada më vonë, qeveritë e rajonit, së bashku me organizatat e shoqërisë civile dhe të mbijetuarat/it, po bëjnë përpjekje gjithëpërfshirëse për të zbatuar programe të plota dhe komplete të reparacioneve. Për dy dekada, organizatat e grave, grupet me bazë në komunitet si dhe vetë të mbijetuarat/it kanë punuar shumë për të krijuar mekanizma mbështetës për të mbijetuarat/it dhe për të mbrojtur të drejtat e tyre në mekanizmat e drejtësisë në nivel vendi, nivel rajonal dhe atë ndërkombëtar. Së fundi, qeveritë kanë filluar të përmbushin detyrimet e tyre ligjore për të siguruar mjete efektive juridike, duke përfshirë reparacionet për të mbijetuarat/it, siç janë mbështetja financiare, pagat mujore, qasja në shërbimet shëndetësore dhe asistencë sociale.

Edhe para ndërprerjes së dhunës në vitet 1990-ta, aktorët dhe profesionistët e shoqërisë civile, duke përfshirë ofruesit e shërbimeve të kujdesit shëndetësor, psikologët dhe avokatët, ishin 'reaguesit e parë' që ofruan lehtësim dhe ndihmë të menjëhershme për të mbijetuarat/it. Kjo është shndërruar në mbështetje dhe avokim afatgjatë. Progresi i bërë për sa i përket reparacioneve në Ballkan nuk do të ishte i mundur pa punën e vazhdueshme, të përkushtuar dhe jashtëzakonisht të ditur të këtyre aktorëve kryesorë.

Përvoja e Ballkanit Perëndimor është veçanërisht e vlefshme sot për vendet e prekura nga konflikti ose ato që kanë dalë nga luftërat. Ajo ka zbuluar dobinë e zgjidhjeve të koordinuara që përfshijnë qasjet transformuese, të ndjeshme ndaj gjinive dhe të orientuara drejt të mbijetuarave/ëve, duke përfshirë drejtësinë penale; si dhe proceset komplementare që vendosin më pak barrën e provës mbi të mbijetuarat/it; Dhe kërkojnë paraqitje më pak komplekse, të gjata dhe të kushtueshme në gjykatë. Është më pak e vështirë për të mbijetuarat/it nëse dëshmia e tyre konsiderohet në mirëbesim nga një komision shqyrtues i përbërë nga ekspertë teknikë. Ata mund të japin reparacione për një standard më të vogël të provës që në mënyrë të përshtatshme e pranon dhe ndërlihet me kontekstin, realitetin dhe llojin e provave që viktimat kanë gjasa të sigurojnë dhe/ose ofrojnë në kontekste të konfliktit.

Historiku dhe konteksti

Ky raport është rezultat i një konference dy-ditore mbi reparacionet për të mbijetuarat/it e dhunës seksuale në konflikt (DhSNK). Konferenca është mbajtur më 8 dhe 9 qershor 2016 në Jahorinë afër Sarajevës, në Bosnjë dhe Hercegovinë, dhe është organizuar nga UN Women, Zyra e Komisionit të Lartë për të Drejtat e Njeriut (OHCHR) dhe zyra e Organizatës Ndërkombëtare për Migracionin (IOM) në Bosnjë dhe Hercegovinë. Takimi ka shërbyer si nisma e pestë dhe përfundimtare e Udhëzimit të Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së mbi Reparacionet për Dhunën Seksuale gjatë Konflikteve dhe, për më tepër, ka shqyrtuar zbatimin e rekomandimeve të saj në Ballkanin Perëndimor dhe në kontekst më të gjerë rajonal.⁶ Përfaqësuesit e shoqërisë civile, autoritetet qeveritare, ekspertët e organizatave ndërkombëtare dhe avokatët dhe të mbijetuarat/it individual kanë diskutuar sukseset e programeve të reparacioneve, pengesat, praktikat e mira dhe mësimet e nxjerra.

Udhëzimi i Sekretarit të Përgjithshëm, USP, të OKB-së për Reparacionet për Dhunën Seksuale gjatë Konflikteve (USP) u botua në qershor të vitit 2014 dhe ishte produkt i punës së përbashkët të UN Women-it dhe OHCHR të kryer që nga dhjetori 2i vitit 2010, kur dy agjencitë u ngarkuan nga Komiteti për hartimin e politikave të Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së për të zhvilluar Udhëzimin pas kryerjes së një hartëzimi të gjerë që agjencitë e OKB-së dhe agjencitë dhe mekanizmat ishin duke bërë në këtë fushë. USP të OKB-së ofron politika dhe udhëzime vepruese për angazhimin e OKB-së në ofrimin e reparacioneve për të mbijetuarat/it e DhSGJK, duke përfshirë aktivitetet për të avokuar dhe/ose mbështetur projektimin, zbatimin, monitorimin dhe vlerësimin e programeve të reparacioneve. USP ka për qëllim të plotësojë mjetet dhe mekanizmat si

Megjithëse shumica e rasteve të dhunës seksuale në Ballkanin Perëndimor mund të kenë ndodhur më shumë se 20 vjet më parë, vetëm në vitet e fundit që është vendosur legjislacioni që mund të konsiderohet të jetë në përputhje me parimet e Udhëzimit të Sekretarit të Përgjithshëm—duke përfshirë edhe qasjen më të mirë të të mbijetuarave/ëve në drejtësi dhe lejimin e dëmshpërblimit të disa prej dëmeve më të ashpra ekonomike dhe sociale. Disa nga këto avancime përfshijnë:

- Në Kroaci, në vitin 2015 u miratua një ligj për të drejtat e të mbijetuarave/ëve të dhunës seksuale gjatë konfliktit të armatosur, i cili përfshin një dispozitë për pagesën e kompensimit për të mbijetuarat/it.
- Në Kosovë, në vitin 2016 u miratua një ligj (me legjislacionin zbatues), i cili njeh dhe siguron përfitime për të mbijetuarat/at e dhunës seksuale gjatë konfliktit. Tani po punohet për të krijuar një komision për të shqyrtuar pretendimet e të mbijetuarave/ëve.
- Në Bosnjë dhe Hercegovinë, kohëve të fundit, ka pasur dy fitore në gjykata me vendime kundër ish ushtarëve për përdhunim, duke i dënua kryesisht me burg dhe duke i kompensuar të mbijetuarat/it. Përveç kësaj, autoritetet në BH kanë njohur nevojën për të ndërmarrë një qasje sistematike për reparacionet dhe legjislacioni në Federatën e BH-së ka ndryshuar dhe është bërë më i favorshëm për të mbijetuarat/it.
- Në distriktin e Brčko-së në Bosnje dhe Hercegovinë, së fundit ka ndodhur një ndryshim i Vendimit mbi Viktimat civile të luftës në distriktin e Brčko-së, i cili eliminoi kushtin e marrjes së vendimit përfundimtar penal kundër kryerësit si dëshmi kryesore në marrjen e statusit të viktimës dhe/apo të mbijetuarës/it.
- Në Republikën Serbe në BH, një ligj i ri

预览已结束，完整报告链接和二维码如下：

https://www.yunbaogao.cn/report/index/report?reportId=5_22019

